

F I G Y E L Ő

Új horvát életrajzi regények.

A mult század folyamán kialakult horvát nemzeti öntudat, mely a világháború utáni új délszláv államalakulatban is igyekezett nemzeti eszményeit, politikai, gazdasági és kulturális függetlenségét megvalósítani, nagy diadalt ült a nemrég, február végén megtartott szábori napokon. A tüntető öröm annak szólt, hogy Horvátország mint független és önálló állam, régi szép fővárosában, Zágrábban, végre maga dönthet a saját sorsa és jövője fölött. A különböző üléseken Pavelics államfő mellett az egyes szakmiszterek, Lorkovics, Kvaternik, Tóth s mások is felszólaltak s ha az egyes részletkérdésekben fel is merültek az új állam felépítésének nehézségei s még érezhetőek voltak az országban fennálló ellentétek keserű ízei, mégis a beszédek hangulatából, a megjelent tudósítások szerint, erős bizalom és hit csendült ki.

A horvátság most részben beteljesedett szellemi törekvései már az elmúlt évtizedek irodalmára is erősen rányomták bélyegüket s a legkülönbözőbb formában jelentkeztek, hogy Európa és a világ közvéleménye előtt a politikailag uralkodó szerbekkel szemben is bebizonyítsák népi önállóságukat, felmutassák sajátos, önálló nemzeti multjukat és kultúrájukat, valamint történelmi hivatásukat, melynek alapján déli fajtestvéreik között őket illetné meg a vezetőszerep. Mivel a szerbek és szlovének ezt nem voltak hajlandók elismerni, Jugoszlávia, mint tudjuk, igen elkeseredett kultúrharckok színhelyévé vált.

A horvát nemzeti ideálokat,

melyek minket is közelről érdekelnek, az utóbbi időkben legjellemzőbben talán F. Lukas, a legnagyobb horvát nacionalista kultúregyesület, a *Matica Hrvatska* elnöke fejezte ki 1939 december 31.-én tartott beszámolójában, melyet fontossága miatt a *Hrvatska Revija* c. folyóirat is közölt „Ideoloske szmjernice u radu. *Matica Hrvatska*“ („Világnézeti irányelvek a M. H. munkásságában“) címen (1940. 2. sz.).

Lukas kiemelte, hogy mi mindent tett az Egyesület a horvát nyelv és kultúrforma védelmére, hány könyvet adott ki, miért kellett 1874-ben a nagyszláv elgondolásból megszületett „*Matica Ilirska*“ nevet a mai, öntudatosabban horvát „*Matica Hrvatska*“-ra átváltoztatni, majd levonta a végkövetkeztetést: „Mennyit használna nemzetünknek, ha kulturális és művészi alkotásaink a külföld elé a helyes és jogos „horvát“ név alatt, nem pedig „jugoszláv“ céger alatt kerülnének! És mennyivel nagyobb tekintélynek örvendénék a világon, ha látnák, hogy nálunk milyen szépszámú kultúr-munkás van s ezen a téren hány kiváló alkotás fűződik nevünkhöz. Azt is elmondhatjuk, hogy mint kis nemzet megálljuk a helyünket a többi nagy művelt néptársaságában és hogy nem volt egyetlen olyan szellemi áramlat vagy művészeti stílus sem, melyet ne képviselne nálunk valamilyen jelentős mű. Ezzel bebizonyítanók, hogy ezen a darab élette ren, melyet a Gondviselés számmunkra kijelölt, saját szellemi alkotásainkkal és erőfeszítéseinkkel kultúrát teremtettünk. És itt ekével és kapával nemcsak megdőlgoztuk a földet, hanem az eszmék

tömegével be is vetettük és mindenfajta kultúremléssel feldíszítettük. Így tehát jogos, hogy rajta urak és szuverének maradjunk, mert mint nemzet elvégeztük a magunk kulturális munkáját és feladatát más, előrehaladottabb kultúrnemzetek munkájával együtt."

Vajjon melyek azok a legjellegzetesebb horvát szellemi értékek és tulajdonságok, melyeket Lukás nemzeti alapvonásoknak tüntet fel?

A mult és jelen szellemi folytonosságából, az irodalmi, politikai és kulturális megnyilatkozásokból megállapítja, hogy a horvát lelkiség legjellemzőbb tulajdonságai: „bizonyos idealizmus, az igazságosság és a jog elve, az önzetlenség, emberiség, a szabadságszeretet és a függetlenségért való harc“, mely valamennyi régebbi és újabb író, Marulicsot, Kacsicsot, Gundulicsot, Mazsuranicsot és másokat is áthatott. S ha ezek a tulajdonságok egyenként más nemzetekben is megvannak, ezeknek együttes jelenléte különbözteti meg a horvátokat a többi nemzetektől.

A fenti idézetekből láthatjuk, hogy a horvátság milyen nagy súlyt vet arra, hogy a külföld előtt mennél szebb és nemesebb színben tűnjék fel s mennél előkelőbb szerepet játszhasson a nagyvilág színpadján. Kétségtelenül elég nagyszámú kulturális alkotása helyett inkább lelki kincseivel és értékeivel hozakodik elő. Zágrábnak már régóta modern, nyugateurópai nagyvárosi jellege van, mely a legkülönbözőbb stílusokat és divatokat is magába olvasztja. A pompás horvát főváros mindig élénk szellemi összeköttetést tartott fenn a művelt külfölddel, melynek legkiválóbb művészei és tudósai is szíve-

sen szerepeltek falai között. A horvát könyvpiacra mindig elég hamar megjelentek az európai könyvujdonságok s folyóirataik minden fontosabb szellemi eseményről beszámoltak. Ez a tagadhatatlanul magasfokú kultúra-átvevőképesség nagyban emelte nemzeti önértéküket s a helyes arányérzékét néha elvesztve, Európa eme táján a nyugati műveltség egyedüli képviselőjének tekintették magukat s százévek óta sokszor csak a versenytársat látták. Ezért újabban az irodalomban is minden alkalmat megragadtak nemzeti különállóságuk kidomborítására s a világpiacra most annyira divatos modern életrajzi regények műfaját is nemzeti ideáljaik szolgálatába akarják állítani.

Ennek az eszmének leglelkesebb szószólója Ernest Bauer, a német és európai irodalom alapos ismerője, aki az „Izgleđi hrvatskog biografskog romana“ („A horvát életrajzi regény lehetőségei“) c. cikkében fejtette ki erre vonatkozó nézeteit. (*Hrvatska Revija*, 1940. 3. sz.) Szerinte a világháborúban kifáradt emberiség a multban keres támaszt és menekvést s ezért könyveiben olyan személyiségek felé fordul, „akik minden időben magukban egyesítették egy-egy nemzet problémáit, de ugyanakkor nagyságát és dicsőségét is.“ Ez a modern műfaj, az életrajzi regény tehát, mint látjuk, kiválóan alkalmas a Lukás által felsorolt horvát erkölcsi és szellemi értékek méltó kifejezésére és bemutatására.

Bauer e műfaj jellemzése és esztétikai méltatása után rámutat arra, hogy a dicsőséges horvát mult sok olyan kiemelkedő történelmi alakkal rendelkezik, aki mind kiválóan alkalmas lenne arra, hogy ilyen életrajzi regények hőse és mintaképe legyen. A hor-

vát szellemi élet ismerői tudják, hogy e nép valóban meglehetősen gazdag reprezentatív és kimagasló egyéniségekben s ismeretlenségük tragédiája a magyarokéhoz hasonlóan onnan ered, hogy nehezen érthető nyelvükkel elég távol esnek a szellemi értékek világpiacától.

Nézzük már most, kik állnak Bauer felsorolásában az első helyen?

„Nemzeti dinasztiaánk hősi és tragikus alakjai, a Bribir fejedelmek, a törökök elleni harcok rettenthetetlen hősei, a horvát nemzeti ujjászületés kimagasló egyéniségei, Gaj, Vraz, Vrhovac, Jelacics és mások csak kis csoportját képezik nagyjainknak, akikre az első pillanatban rámutathatunk. Nyuljunk bele tehát mélyen multunk kincsházába és keltsük azt ismét életre, örök ifjúságot lehelve beléje. Kövessük ezen a téren a kis nemzeteket, például a magyarokat, akik történelmi alakjaikból az irodalomban valóságos mithoszot teremtettek. És ne elégedjünk meg félmunkával, hanem ragadjuk meg a feladatot mindjárt a maga egészében. És ezen az úton kísérjen minket Zrínyi Miklós büszke és öntudatos jelszava: Sors bona, nihil aliud.“

A felsorolt nevek egy része bizonyára ismeretlen a nagyközönség előtt és sokan lepődnek meg azon, hogy egy horvát kritikus nemzeti célú propagandáját éppen a mi Zrínyink jelszavával fejezi be. Tudnunk kell azonban, hogy a Zrínyiek éppúgy horvát nemzeti hősök is s a fent idézett Bribir fejedelmeken éppen őket értik. A Bécsujhelyen lefejezett gr. Zrínyi Péter (1621—1671) fordította le horvát nyelvre, testvérének, Miklósnak nagy nemzeti eposzát „Adrianskoga mora Sirena“ címen (Velence, 1660) s nála még

egy érzés a közös „orsag“ (Magyarország) és a szűkebb hazája (Horvátország) iránti szeretet. Az új horvát szabor megnyitásakor a zágrábi színházban éppen „nemzeti“ operájukat, Zaic „Zrínyi“-jét adták elő. Talán ez is egyik oka annak, hogy bizonyos horvát propaganda a Zrínyiek hazáját, a Muraközt ma is horvát földnek tekintti.

A következő kiszemelt regényhős, L. Gaj (1809—1872) a mult század első felében uralkodó, minden szláv nép szellemi és politikai egyesítésére törekvő ú. n. „ilirizmus“ nagynevű vezére s a horvát nemzeti ujjászületés igazi lelke volt, kiváló szervező, kultúrpolitikus, jogász, történész és publicista, akit A. Mazsuranics lelkes ódájában a csillagragyogású Prometheushoz hasonlít. Kurelac pedig úgy ír „mézédes“ műveiről, hogy azok a „szlávság hatalmas kertjének első csokrai“ voltak.

Az érzelmes, romantikus életszemléletet a különböző, szétszórta élő kis szlávnépek ifjúsága Herder és követőinek hatása alatt főleg a bécsi és gráci egyetemen szívta magába s itt ismerkedtek össze azok az ifjú írók, költők és jogászok, akik később hazájukban a közös szláv gondolat legbuzgóbb terjesztői lettek. Horvát földön a zágrábi jogakadémia volt ennek az irányzatnak a központja. Gaj egyébként Pesten jött össze a hasonló ihletésű szlovák J. Kollaral és az ujvidéki gimnáziumban tanító cseh J. Safarikkal, az ilirizmus első tanítómestereivel. Gaj tevékenysége a nyelv reformjától kezdve a kultúra minden területére kiterjedt s a Danica („Hajnalcsillag“) című folyóirat kiadásától kezdve (1835) a horvát szellemi élet hosszú időn keresztül az általa képviselt irányban fejlődött. Meg kell jegyeznünk azon-

ban, hogy nagyon sok idealista volt az említettek táborában, akik ebben a nagyszláv testvériségben nem annyira a (később fellépő) harcias és támadó jelleget, mint inkább a békés fejlődés és a kulturális együttműködés és megértés eszményét látták.

Gaj mellett a délsteierországi paraszt-születésű költő, Stanko Vraz, a már említett Danica című folyóiratban mint „Ilir iz Stajera“ jelentkezik s az 1848.-i prágai nagyszláv összejövetelen ő képviseli a szlovéneket. Ő a délszlávoknál az első tipikusan „romantikus literátor“, aki az érzelmeket és az esztétikai elragadtatást az ész fölé helyezi. „Djulabije“ cím alatt összegyűjtött verseit egyik kritikusa Heine „Buch der Lieder“-ével és Puskin „Evgenij Onjegin“-jével hasonlítja össze. Mint a közös szláv mult és a korabeli szláv irodalom alapos ismerőjét a legnevesebb kritikusok közé sorolták. Ő is a nagy ébresztők közé tartozott s egyik szellemi tanítványa, szlavofil és humanitárius eszméinek követője, F. Markovics „Kohan i Vlasta“ című romantikus eposzában az ő szellemében írja a szláv otthonról, hogy az mindég „nyitva volt az emberiség templomának kincsei számára“ s csak a vérengző, idegen harcos, a germán hozott számára romlást.

Bauer *Vrhovacot* és *Jelacsicsot* is említi felsorolásában, akik közül előtünk főleg az utóbbi, a politikus és katona bán neve közismert. Azt azonban talán kevesen tudják, hogy Jelacsics mint író is kitűnt s a magyargyűlölő nagyhorvát A. Sztarcsevics költeményt is írt hozzá („Odziv od Velebita“, — „Visszhang a Velebitről“ címen 1848), melyben a horvát föld egyesítőjét üdvözli személyében.

Hogy mennyire szívén fekszik Bauernek a horvát életrajzi regé-

nyek megteremtése s vele kapcsolatban a nemzeti ideálok propagálása, egy előző cikke is mutatja, melyet Don B. Popovics „Galijoti“ című regényével kapcsolatban a modern horvát történelmi regény problémájának szentel (*Hrv. Rev.* 1940. 2. sz.) Popovics könyve a tengerparti horvátok küzdelmeit mutatja be a törökök és a veleneciek ellen s ebben az áldatlan és reménytelen harcban az „uskok“-ok (a mai „usztasák“ ősei), a politikai menekültek és szabadságharcosok felkelése csillogtatja meg a jobb jövő reményét. Bauer szerint a regény bizonyos gyengéi mellett egy nagy erénnyel is rendelkezik: egyes epizódok olyan drámai lehetőségeket rejtenek magukban, melyek a legmélyebb horvát sorskérdéseket érintik. Példának felhossa azt a jelenetet, melyben két tengerész és egy katona beszélget egy spalato-i kocsmában. „Testvéreim, — mondja az egyik, — mintha rajtunk valami átok lebegne! Az egész világgal összeakaszkodunk, mindenki velünk megverekszünk és kiért, miért? Talán magunkért, hogy jobb sorsunk legyen?“ A felelet lesújtó: „Isten minden népe reménykedik valamiben, törekszik valamire és iparkodik, hogy jobb élete legyen. És mi? Mi miben reménykedünk? Semmiben sem reménykedünk és semmire sem törekszünk!“

Sok végzetes vonás van ebben a párbeszédben és a regényben, s azt a horvát tragikumot példázza, hogy e nép két világ, Kelet és Nyugat határán és országútján minden oldalról ellenfelet talál magával szemben. A horvátok nagy vezetői éppen ebből az útvesztőből kerestek kiutat s függetlenségük és önállóságuk lidércfényét kergetve hol a nagyszláv testvériség hívásának, hol az ellenkező irányú vonzásnak enged-

tek (mint ma is teszik), de teljesen sohasem találtak magukra.

Ha a célok és tervezetések után most már a konkrétumok után nézünk, az előkészítő művek és kísérletek mellett eddig csak két kiemelkedő életrajzi regény nyel találkozunk. Bauer az előfutárok közé sorolja *Nehajev* „*Vucit*“-ját és *Horvat* „*Supilo*“-ját, valamint egyes újabb irodalomtörténeti portrékat, melyek közül *Barcsev* „*Senoa*“-ról írt tanulmányát, *Rubin* „*Ogrizovics*“-ról írt értekezését és *Stampar* „*Tomics*“-át emeli ki. A két életrajzi regény közül az egyik, *Z. Milkovics* „*Budjenje*“ („Ébredés“) című műve (1939) *Josip Racsics*-ot, a neves impresszionista festőt választotta hőségül, míg a másik *Paula Preradovics* német nyelven megjelent és horvátra „*Pero i Pava*“ c. lefordított (1940) műve a nyughatatlan lelkű és romantikus életű nagy horvát „költő-proféta“ alakját, *P. Preradovics*-ot vetíti elének. (Érdekesnek tartjuk itt megemlíteni, hogy a pár évvel ezelőtt megindult cseh életrajzi regények sorozatában az elsők között *F. Pechackova*-nak, a morva írónőnek a gyáralapító *Bata Tamás*-ról írt könyve szerepel).

Racsics a horvát művészet nagy ígérete volt, aki Bécs, München és Berlin után ifjúságának komor és végzetes élményeivel megterhelve, Párizsban fiatalon öngyilkos lett (1908 nov. 21.) A regényben mindenütt összeakadunk azokkal az epizódalakkal, — egy részeges orosz művésszel és egy *Jozefina* nevű utcalánnyal, — akik életét oly végzetesen befolyásolják. Sorsa tele van ködös és sejtelmes vonásokkal, melyeket homállyal teli, keserű vonású, sötét háttérű önarcképe is kifejez. A regényírórt vele kapcsolatban éppen az érdekes lélektani prob-

lémák és a művészi kérdések ragadták meg.

A *Preradovics*-ról szóló regényt a nagy költő (1818—1872) Bécsben élő unokája írta meg, aki már eddig is jó nevet szerzett magának. Ő is azon kiterjedt horvát írócsaládok késői utódai közé tartozik, melyek, mint a *Senoak* és *Mazsuranic*sok is, oly mély nyomokat hagytak népük szellemtörténetében. Eddigi műveiben („*Südlicher Sommer*“, 1930 és „*Dalmát szonettek*“, 1933) főleg a dalmát és horvát tengerpart multjából és jelenéből meríti ihletét. Életrajzi regényének forrásait elsősorban is azok a levelek alkotják, melyeket a költő váltott első feleségével, *Paulina* (*Pava*) *de Ponte*-val s amelyek ennek folytán tele vannak romantikus családi intimitásokkal. *Preradovics* élete amúgyis csupa szín és érzelem s a legkülönbözőbb miliókben játszódik le.

Egy kis *Belovár* környéki faluban született s fiatal korában a bécsujhelyi katonai akadémiára kerül, ahol teljesen német nevelésben részesül, úgy, hogy tanulmányainak végén alig érti régi otthonának és övéinek nyelvét. Első szolgálati beosztása *Milanoba* szőlőtja (1838) s a fiatal, tehetséges hadnagy ekkor még német verseket farag. 1843-ban ezredét *Zárába* helyezik s útközben *Velencében* összejön néhány tisztársával, akik az ilir mozgalom odaadó hívei. Ezek a rajongó bajtársak tárták fel előtte az új horvát szellemet, melynek csakhamar maga is odaadó híve lett s 1844-ben a „*Zora dalmatinska*“ („*Dalmát hajnal*“) 1. számában jelent meg az a híres hazafias verse, a „*Zora puca, bit tye dana*“ („*Hajnalodik, megvirrad*“), mely egész *Horvátországban* csakhamar közismert lett s ma is minden na-

gyobb horvát antológiában megtalálható. 1846-ban Pestre helyezik; de saját kérelmére visszatérhet Zarába. Útközben Zágrábban Vrazsal találkozik, aki őt a többi iliristával is összehozza. Élete későbbi folyamán Jelacsics mellé kerül, majd ismét Olaszországban, Erdélyben és a Bánátban látjuk, míg élete végén, mint tábornok Bécsben telepedik le s itt is hal meg. Földi maradványait 1879-ben hazai földbe, Zágrábaba szállították.

Ezt a szerelemmel és szenvedéssel átítatott életet, mely a spiritizmus homályos világába is belemerült s rajongásában és fájdalomában annyi szép költeménnyel ajándékozta meg a horvát irodalmat, a költő-unoka festői keretben nyújtotta át olvasóinak. Írásának alaphangulata az élet múlandósága és végzetszerűsége, melynek egyik alapmotívuma az első fejezet címét viseli: „Örökké zúgnak a vizek Lukorana (kis dalmát sziget) körül.“ A könyv legtragikusabb jelenetei közé tartozik az az epizód, melyben a költő legkedvesebb kislányának, Cotianak haláláról van szó. A szerencsétlen anya nem meri férjének megírni a szörnyű tragédiát: s míg ez Bécsben tartózkodik szolgálati ügyben, Pava emberfeletti lelki erővel írja a leveleket arról, hogy mint játszanak a kicsinyek (a kis halott is) és hogy szeretettel üdvözlök apjukat. Végül az asszony sem bírja tovább s mire férje hazatér, ő is belepusztul a sorscsapásba. Igen érdekes és hangulatos az a jelenet, mely a régi Zágrábot mutatja be s Preradovics találkozását Vrazsal, Gajjal, Rakovaccal s másokkal, akik valamennyien a nagy szláv testvériség megálmodói voltak.

Ha most befejezésül ismét visszatérünk napjainkhoz s éppen a

tanulmányunk elején felidézett szabóri napokhoz, azért tesszük, mert a megnyitó ülésen Pavelics poglavnik is felsorolta a horvát nagyokat, akiknek nevét jegyzőkönyvileg örökítették meg. Ez a névsor azonban meglehetősen eltér az előbbi nevektől s Szvacsics, Zrínyi Miklós és Péter, Tomasevics; Matija Gubec (a horvát Dózsa György), Frangepán M., Gradasevics Kvaternik E., Sztarcsevics A., Radics I., Suflay M. és Jávör I. személyét emelték ki belőle az ujságok. Kimaradtak tehát azok a kiváló elődök, akik a horvátság életcéljait a közös szláv ideálokkal kötötték össze. Ebben az ellentétben is a horvát sors vezétes ide-oda hullását és bizonytalanságát kell látnunk, pedig legjobbjai, a mi nagy magyarjainkhoz hasonlóan, változatlanul ragaszkodtak az örök emberi eszményekhez és a nemes humánumhoz.

E sorok írója a baljóslatú 1918. évben október végén, mint magyar katona, Zágrábban tanuiga volt annak, milyen lelkesedéssel tüntettek akkor a horvátok ama kép előtt, melynek felirata a következőket ujjongta a mámoros tömeg felé: „Éljen Wilson, a nemzetek felszabadítója!“ („Zsivio Wilson, osloboditelj naroda!“) Azóta tagadhatatlanul fordult a kocka s a délszláv testvériségben való csalódás és kiábrándulás után a mai, új horvát állam, hatalmas német és olasz szomszédjaira támaszkodik, hogy elnyerhesse, illetve megtarthassa annyira vágyott függetlenségét s inkább megtagadja multjának és szellem-történetének egyes kitörölhetetlen korszakait, hogy új lapokat írjon a történelem számára. A horvátság egy része azonban a mult fölé hajolva, egyelőre még megdöbbenve és tétovázva áll a kavargó

történeti események és átértékelések előtt s a felszabadulás örömeinek közepette is azon töpreng, mennyi az új tényekben a valóság és mennyi az illúzió. A poglavnik azonban fanatikus hittel és magabizással igyekszik a kétegyeket eloszlatni s legutolsó kiáltványában is azt hirdeti, hogy „a nép és az állam legfőbb java a horvát függetlenség. Minden képviselőnek legfőbb feladata tehát e függetlenséget megvédeni, hogy az örökké éljen és senki idegen többé ne uralkodjék Horvátországban.“ Ebben a kivánságban bizonyára minden horvát egyesül.

VÁNDOR GYULA

Olasz Szemle.

(Studi Italiani in Ungheria) Olasz vonatkozású tanulmányok Magyarországon.

Amint erre az alcím is utal, az Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria kiadásában megjelenő új folyóirat mindazoknak összefogására, megnyilvánulási helyéül szolgál, kik Magyarországon tudós komolysággal foglalkoznak olasz vonatkozású tárgyakkal. Ugyanakkor azonban az Olasz Szemle hasábjain tág tér nyílik mindazok számára, akik a szorosán vett szakképzett tudósok körén kívül állnak ugyan, mégis érdeklődnek az olasz kultúra, a két nép között a múltban és a jelenben fennálló kapcsolatok, e kapcsolatokból fakadó mindennemű kérdések, feladatok iránt. Az Olasz Szemle érdeklődése tehát igen nagy területre terjed ki és végeredményben felöleli a kultúra minden ágát, az emberi léleknek és művelődésnek minden megnyilvánulását. Ugyanezt állapítja meg Aldo Bizzarri is rövid „Bevezető“-jében:

„Már a folyóirat első számából is kitünik, — s a következőkben még inkább kifejezésre fog jutni, — hogy tárgyi korlátozások a szerkesztésben nincsenek.“ Az első 156 lapos, szép nyomdatechnikai kiállítású kötet igen változatos anyagot nyújt olasz tárgykörrel foglalkozó legkiválóbb tudósaink tollából. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért a kötetben foglalt tanulmányokat két csoportba oszthatjuk: történelmi illetőleg multba tekintő és időszerű kérdésekkel foglalkozó értekezésekre. Az előbbieket között első helyen olvashatjuk Hóman Bálintnak Nagy Lajosról szóló cikkét. Valóban szimbólikus jelentőségű az a tény, hogy egy Magyarországon olasz tárgyú tartalommal megjelenő szemle éppen a vallás- és közoktatásügyi miniszter tollából és a nagy király alakjával foglalkozó értekezést közöl elsőnek. Ebben a csoportban Entz Béla cikke következik Leonardo da Vinci anatómiájáról, majd Koltay-Kastner Jenőé „Dante Új Élete“ címmel és végül Várady Imre tanulmánya az Olaszországban járt erdélyi utazókról. Mindezek az értekezések egyrészt szakszerűségük és komolyságuk, másrészt tárgyak újdonsága révén (mint az erdélyi utazókról szóló) méltán számíthatnak nemcsak a magyar, hanem a kiterjedt olasz olvasóközönség érdeklődésére is. Az utóbbi szempontjából különösen hasznosnak bizonyulhatnak a kötet végén található olasznyelvű összefoglalások.

Az időszerű vonatkozású cikkeket elég felsorolnunk, mert ezek már puszta címükkel beszédesen szólnak íróik és a szemle kiválósága mellett. (Fabinyi Tihamér: A polgári perjog ujjászületése a fasiszta Olaszországban. — Angyal Pál: Gazdasági bűncselekmé-